

„Un câștigător nu încetează niciodată să încerce.” – Tom Landry

TEZAU

Foaie a Bibliotecii Academiei Române

GRIGORE CAPȘA

ANUL VI, NR.3

MARTIE 2025

APARE LUNAR

MIC ISTORIC AL CASEI FAMILIEI ȘI FAMILIA CAPȘA

pag. 2-3

CĂRȚI RARE DE FACTURĂ JURIDICĂ DIN DONAȚIA MITROPOLITULUI IOSIF NANIESCU

pag. 6-7

IN MEMORIAM DORA MEZDREA

pag. 12

MEMORIILE CONTEMPORANE ALE UNUI DIPLOMAT ROMÂN DESPRE MUNTELE ATOS

pag. 10-11

NICHIFOR CRAINIC DESPRE MIHAI EMINESCU

pag. 8-9

CORESPONDENȚA LUI PANAIT ISTRATI CU ADRIAN MICHAEL DE JUNG

pag. 4-5

ISTORIA LUI ALEXANDRU CEL MARE

Din cele mai îndepărtate timpuri, arta impodobirii manuscriselor cu litere ornate, viniete, chenare, frontispicii și miniaturi a preocupat îndeaproape pe artiști și pe oamenii de cultură, stimulând în același timp imaginația celor dornici de a se instrui și de a admira frumosul sub toate aspectele lui. *Istoria lui Alexandru Macedon*, cel mai cunoscut în epocă, al cărui text original datează din secolul al III-lea î. Ch., a fost scris în Egiptul elenistic în limba greacă, de un anonim. Din Egipt, romanul a călătorit apoi în răsărit, în țările care făcuseră parte din Imperiul lui Alexandru cel Mare, și s-a răspândit cu deosebire în Imperiul Bizantin, unde a căpătat un colorit creștin.

Din Bizant, romanul a pătruns în Apus prin traduceri latine; în secolul al XIII-lea s-a făcut o traducere în sârbo-croată,

identificată ca cea mai cunoscută din epocă. Din sârbo-croată s-a făcut o traducere făcută o traducere în limba română, realizată în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Manuscrisul acesta nu s-a păstrat, au rămas doar mărturii despre el la Neagoe Basarab și mitropolitul Grigore al Sucevei; cea mai veche copie păstrată este aceea datorată preotului Ion Românul din satul Sân-Petru, județul Brașov.

Introdusă în literatura noastră în secolul al XVI-lea, povestea s-a răspândit repede în toate straturile societății și până în pragul secolului al XIX-lea, a format lectura de copilărie a marilor scriitori care au pus temelii literaturii moderne:

I. Heliade Radulescu, Grigore Alexandrescu, Mihail Kogălniceanu.

MIC ISTORIC AL CASEI

Familia Capșa, de origine aromână, este strâns legată de evoluția și destinul comerțului, producției și prelucrării alimentare din București, după cum afirmă și Maria Magdalena Ioniță (*Vezi Casa și familia Capșa în România modernă 1852-1950*, Ed. Publimages, București, 2000, p. 61). În cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea aromânii din Macedonia și Albania aveau o situație economică foarte bună, rod al muncii lor, de care însă nu se puteau bucura din cauza deselor conflicte din zonă și a tulburărilor ce amenințau Nord-Vestul și Sud-Vestul Imperiului Otoman (Thede Kahl, *Istoria aromânilor*, Ed. Tritonic, București, 2006). Pe fondul acestei crize tot mai acute, multi aromâni au fost supuși unor procese de deznaționalizare, mai ales de către populația greacă, majoritară, dar și a jafurilor tot mai dese comise de către populația albaneză.

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea, centrul lor cultural și economic, Moscopole din Epir, aproape dispare de pe fața pământului. Acesta este momentul în care se produce un val de migrare a aromânilor cu tot cu elita economică și culturală către zone din nordul Peninsulei Balcanice, preferate fiind, probabil, și din cauza asemănărilor lingvistice, sau către zone din Ardeal și Principatele Române.

Cu trecerea timpului, se formează în aceste zone comunități care vor da prestigioase personalități în diverse domenii de activitate, de la comerț la medicină, literatură și politică.

Menționăm aici doar câteva nume celebre: medicii Nicolae și Ștefan Minovici, mitropolitul Andrei Șaguna, scriitorii Anton Pann, Dimitrie Bolintineanu, Ștefan Octavian Iosif, astronomul Nicolae Coculescu, și mulți alții.

Aromânii se remarcă prin muncă, dragoste de patrie, o puternică credință în Dumnezeu și un dezvoltat interes pentru învățatură. În Transilvania și în Principate, aromânii stabiliți aici în secolele XVI-XVII puteau fi ușor confundați cu grecii, mai ales pentru că limba de afaceri era greacă, dar și pentru că mulți aromâni își grecizau numele, încercând astfel să obțină foloase și să pătrundă în sânul păturii privilegiate, care era elenofilă.

În secolele XVIII-XIX, nu se mai întâmplă același lucru, aromânii veniți în special din zona moscopolitană, își vor organiza comunități ce vor fi recunoscute, se vor identifica prin munca pe care o prestează și vor primi recunoașterea calității muncii lor. Aromânii vor forma puternice comunități în mai toate zonele țării, remarcându-se comunitățile din

Brașov, pentru zona Transilvaniei, cele din Brăila, Galați, Râmnicul Sărat, Giurgiu, Pitești, dar și București, pentru zona Principatelor, și vor contribui la formarea burgheziei românești. Revenind la zona bucureșteană și la familia Capșa, pe întemeietorul familiei, cojocarul Dumitru Capșa, îl regăsim atestat documentar la 3 noiembrie 1791, atunci când semnează o poliță în valoare de 500

apropierea Hanului lui Manuc. Din păcate, aceasta va fi distrusă mai târziu de un incendiu izbucnit în ziua de Paște, 23 martie 1847. Dintre cei patru fii pe care i-a avut cu Zamfirica Capșa, și anume Cristache, Anton, Ștefan și Constantin, doar acesta din urmă va îmbrățișa meseria tatălui său, devenind cojocar. În 1818, având deja o situație economică bună, Constantin Capșa

de groși (Maria Magdalena Ioniță, *op. cit.*, pp. 71-72). Acesta a pornit spre Țările Române din ținutul cosmopolitan împreună cu alți semeni în penultimul deceniu al secolului al XVIII-lea. El s-a oprit întâi la Brașov, acolo unde s-a și căsătorit cu Zamfirica Cernovodeanu, apoi s-a stabilit la București, convins fiind că meseria sa avea aici mai multă căutare. Dumitru Capșa avea prăvălia pe locul fostei piețe Sf. Anton, în

se căsătorește cu fiica unui negustor din Ploiești, Ana Vasiliu, care îi va dăruia 12 copii, dintre care doar 9 sau 10 vor supraviețui. Deși până atunci își desfășurase activitatea în prăvălia tatălui său, în 1830 cumpără cu 12.500 de taleri Hanul lui Zamfir de la nepoata sa, Elenca Capsa, hanul fiind situat la intersecția străzilor Blănari cu Ulița Colțea, actualul bulevard Brătianu, aparținând în trecut mănăstirii Sărindar. Doi dintre copiii familiei

Ana și Constantin Capșa, respectiv Anton și Vasile Capșa, vor fonda celebra firmă Capșa, totul începând cu o cofetărie.

La 12 iulie 1852, se va deschide cofetăria "La doi frați, Anton și Vasile Capșa"; deși cofetăria nu era prima din București, nu a întâmpinat probleme cu concurența.

Vasile Capșa a fost ucenicul lui Constantin Lefteru și, îndemnat de monotonia produselor care existau la acel moment pe piață, multe dintre ele de inspirație orientală (baclavale, saraili, cataifuri) dar și cozonaci sau dulcețuri, este motivat să inoveze și astfel încearcă noi rețete. Nu avea, din păcate, fonduri să deschidă o afacere proprie dar reusește acest lucru mai târziu, prin cooptarea fratelui său, Anton.

Cofetăria deschisă de ei era localizată, nu întâmplător, în „buricul târgului”, pe Podul Mogoșoaiei, loc intens circulat, frecventat mai ales de către boierime și burghezia în ascensiune. Rezultatele nu întârzie să apară, iar vânzările cresc în timp, lucru îmbucurător pentru frații Capșa, care îmbunătățesc afacerea și nu se mai mulțumesc doar cu produsele tradiționale ci aduc din străinătate, de la Paris, Pesta sau Viena, dulciuri mai sofisticate.

Perioada de maximă înflorire a Casei Capșa este între 1868-1902, sub conducerea lui Grigore Capșa, frate cu finanțatorul primei cofetării Capșa, cu care se va asocia și va întemeia cea de a doua cofetărie Capșa.

Grigore Capsa avea studii în arta cofetăriei, el studiind și la Paris, și conferă o dimensiune nouă afacerii, care devine și restaurant hotel. Afacerea se va extinde și se va face foarte cunoscută prin serviciile de calitate pe care le oferea, dar și prin produsele tot mai variate pe care le comercializa. De exemplu, din Monitorul Oficial din decembrie 1870, aflăm că: „la Frații C. și G. Capșa. Confiserie parisienne în toate zilele găsiți Maroane glase proaspete, caramelle de ciocolată, patiserii franceze, foie gras de Strasburg, coniac franțuzesc dar și bomboniere elegante de fantezie, de bronz, cristal, sculptate în lemn de rosă”.

Frații Capșa încep să se bucure de un adevărat succes ajungând să reprezinte definiția excelenței pe piața din București, calitate ce va însoți Casa Capșa pentru o lungă perioadă de timp.

Casa Capșa, așa cum este cunoscută ea astăzi, în locația actuală, va face istorie în perioada interbelică, aici desfășurându-se distinse întâlniri și petreceri; lumea bună a Bucureștilor se bucura de serviciile elegante ale cofetăriei și restaurantului, multe dineuri oficiale organizate de către Casa Regală fiind aprovizionate de acolo. Casa Capșa își va continua succesul oferind servicii calitative, un personal instruit, dar și o locație decorată cu bun gust, cu meniu diversificat și porțelanuri scumpe, dând tonul eleganței culinare în Bucureștiul interbelic.

Nina Cristea

ȘI FAMILIEI CAPȘA

DIN CORESPONDENȚA PANAIT ISTRATI

Întâlnirea lui Panait Istrati cu A. M. De Jong s-a produs în urma traducerii de către scriitorul olandez a lucrării Moș Anghel, de altfel primită cu dedicația «Lui Panait Istrati, inimă generoasă, suflet frățesc, spirit profund A. M. de Jong, 10-XI-1927», când acesta nu înțelegea unele expresii în limba română și s-a hotărât să ia legătura cu autorul pentru precizări. De atunci au rămas prieteni pe viață.

Această întâlnire s-a potrivit în întregime concepțiilor lui Istrati, care spunea: „Fără prietenie eu nu văd existând Frumosul în lume.

Cel care admiră, de unul singur, un peisaj, care citește singur o carte sau ascultă singur o simfonie — fără a simți lipsa prietenului —, acela nu admiră nimic, nu citește nimic și nu ascultă decât strigătele proprii sale îngâmfări neroade.

Ori, pe acest fel de prietenie mi-am clădit toate idealurile. Primul dintre toate — idealul ameliorării sociale nu va fi cu puțință decât atunci când militanții lui vor fi prieteni, deoarece azi nu sunt așa ceva decât în articole de ziare și de ochii lumii. În intimitate, ei sunt dușmani.

Arta și gândirea — fără de care viața n-ar fi decât o jalnică noapte de pușcărie — sunt împinse de prietenie către culmile cele mai inaccesibile.” Scriitorul A. M. de Jong nu era o personalitate oarecare, având o operă literară bogată, formată din romane, nuvele, dramaturgie.

A câștigat celebritate cu ciclul de romane Merijntje Gijzen, apărute între 1914-1936. Ca scriitor angajat, a scris împotriva nazismului, ceea ce i-a și atras asasinarea de către invadatorii hitleriști în 1943, la Blaricum, Olanda.

Cei doi s-au întâlnit prima oară în august 1927, De Jong a fost pătruns „până în străfundurile inimii de căutătura privirii lui Panagaki”, după care au purtat o corespondență continuă, foarte prietenoasă, revelatorie pentru destinul lui Panait Istrati și a operei lui.

Din corespondența lui Panait Istrati, purtată în limba franceză în perioada 1926-1935, păstrată în colecțiile Muzeului Literaturii din Haga, reiese cât de mare era apropierea dintre ei, Istrati i se adresa cu formule de mare afecțiune, apreciere, precum: „Mon très cher Adrien [Foarte dragul meu Adrien], Mon énorme Adrien! [Uriașul meu Adrien], Nom de nom, Ad! [Nume de nume Ad!]” și încheia scrisorile sale cu o căldură fraternală în formule ca: „Ton fraternel, PANAIT ISTRATI, Ton PANAGAKI, Ton frère PANAIT, Amitiés, Ton PAN”. Iar pentru doamna De Jong folosea uneori numele de alint Co [de la lacova], în acest exemplu chiar cu un atribut cel puțin amuzant: „Să fii binecuvântat! Și binecuvântează-o și pe diavolița de Co, care se lasă curtată ca să-ți dea mai bine cu piciorul în fund!”. De Jong s-a implicat în orice apel al scriitorului român, profunzimea înțelegerii lui față de viața încercată și, uneori,

haotică a românului s-a dovedit de multe ori salvatoare pentru Panait Istrati, care știa că prietenul său răspunde la cumpănă, pentru a-i rezolva diverse probleme, fie financiare pentru călătorii sau publicări de lucrări, fie de sprijinire a unor prieteni sau a soției sale Marga în vizită în Olanda, apeluri pentru care scriitorul neerlandez a avut mereu disponibilitate și

călătorie care va include următoarele regiuni: Moscova Nijni-Novgorod la Volga Astrahan Marea Caspică Baku Azerbeidjan Georgia Armenia Krasnovodosk Turkestan Hebekistan Samarkande Tachkent Kirghistan Kasahstan Aktjubinsk Samara Ural (mine de platină) Omsk Novosibirsk Irkutsk Baikal minele de aur din Lena Mongolia Tachita Manciuuria Oussouri Amur

Magdalena pleacă în Olanda, unde nu cunoaște pe nimeni și îmi cere sprijinul tău prietenesc și al lui Duijs. I-am răspuns că o să vă scriu amândurora și că poate conta pe devotamentul vostru. I-am vorbit de tine, omul care ești. Prin urmare, vă va scrie ziua și ora sosirii ei la Haga, Central Hotel. Are adresa lui Duijs și a ta. Este o femeie frumoasă, generoasă, plină de

bunăvoință.

Ca părtaș al încercărilor prin care a trecut întreaga sa viață, Istrati îi prezintă amănunțit lui de Jong în scrisori itinerariul călătoriilor sale prin lume, adresele unde se cazează, ce personalități întâlnește, ca și impresii personale asupra acestora și a locurilor vizitate. Un exemplu dintr-o scrisoare datată „Moscova, 6 iulie 1928, adrese: GossizdatMoscova”: Dragul meu De Jong, Mai întâi trebuie să plec la sfârșitul acestei luni pentru un an de

Vladivostok Sakhalin Japonia.

Aceste călătorii le fac în compania scriitorului grec Nikos Kazantzaki, iar articolele vor purta ambele nume ale noastre. Scopul nostru este de a descoperi noi aspecte ale vieții popoarelor puțin cunoscute, acum sovietice, și de a prezenta această viață în cadrul ei pitoresc.” Sau, în scrisoarea din Montana s/ Sierre, Curhaus Victoria, 25/5/1929, când îi anunță vizita soției sale Margareta Izescu în Olanda: „Uriașul meu Adrien !

spirit, cochetă, care te va ferma.”

Vizitele reciproce însă făceau parte din ritualul lor de plăcută revedere și destăinuire a confruntărilor cu realitatea, a entuziasmului în fața privilegiilor naturii, a impresiilor unor lecturi sau a pasiunilor lor, cu precădere ale entuziastului român. A. M. de Jong a vizitat România, în care s-a bucurat de „cumplita frumusețe a imaginilor ce mi se perindau pe dinaintea ochilor vrăjiți”.

Într-o scrisoare din 1935, la citirea lucrării Casa Thüringer, scrie

CU ADRIAN MICHAEL DE JONG

despre România că „...o iubesc, pentru că te-am regăsit în paginile ei, pe tine în Brăila, care mi-e dragă mai mult decât oricare oraș din țara ta.”

Iar Panait Istrati afirma despre Olanda, în scrisoare sa din 4/8/1927, de la Palace Hôtel din Schéveningue: „Sunt în țara ta magnifică și, deși ochii mei au văzut deja multe țări uluitoare, nu

6/11/1929 „Nu mă interesează publicarea articolelor în Nieuw Rott. Courent. sau altundeva. Chiar dacă este posibil, oprește orice publicare!” sau din Viena în 9/1/1930: „Despre Egipt cum, de altfel, îți ziceam despre România vei reveni cu un volum de impresii magnifice pe care îl vei publica mai întâi prin corespondență, în Telegraaf. Acest lucru trebuie făcut cu orice preț. Doar făcând lucruri

Acesta este articolul *Confiance*, publicat în *Europa* pe 15 februarie, și *Pour avoir aimé la terre*, publicat în "Nouvelles Littéraires," pe 22 februarie (le-ai văzut?) Dar articolul din "Nouv. Litt.," nu mai este același: este complet reformulat și lungit cu text nou, dar l-am golit de tot ce era prea cotidian. Asta e cel mai bun lucru. Vrei să-ți trimit acest text? Dacă îl plasezi, mai întâi îți voi

Jong în 24/6/1933: „Da, vechiul meu prieten, îmi iau o slujbă care să-mi aducă banii necesari pentru această călătorie pe care vreau să o fac cu Marga, într-o lună, la Bilthoven. Este o lucrare care reprezintă un moment de lumină și culoare, în această serie de 8 sau 10 volume, pe care tocmai am abordat-o cu *Viața lui Adrien Zografii*, dintre care primul, *Casa Thüringer*, se află în librării (și în mâinile tale de expert); iar al doilea, *Le Bureau de Placement*, deja publicat în Europa, va apărea în scurt timp, al treilea, pe care îl scriu în acest moment, *Méditerranée*, este solicitat de Les Nouvelles Littéraires. Iată toată speranța mea!”

Apoi, Panait Istrati, în perioada lui de boală, continuă corespondența cu prietenul său: „Dacă nu am murit încă fac oare, în schimb, ceva mai bun? Nimic. Boala lungă nu înseamnă viață, e mai rea decât moartea. Mă lupt cu ea de-atâtea luni, pironindu-mi ochii în tavan, rumegându-mi neputința. Din fericire, Marga e cu mine. Și asta mă consolează. Unde sunt oare admiratorii mei bogați, să vină să mă întrebe dacă n-am nevoie să fiu internat în vreun sanatoriu elvețian? Deșertăciunea deșertăciunilor!”

Panait Istrati reușește, în ciuda bolii, să publice, în perioada 1930-1935, cărți, precum *Adrian Zografi*, *Chira Chiralina* și *Codin*, în traducere în limba română, și să aibă și o activitate de jurnalist în presa română și franceză. În revista "De Notenkraker," apărută la Amsterdam, A. M. De Jong mărturisește: „Auzisem vorbindu-se de opera lui, dar nu o cunoșteam. Mărturisesc chiar că priveam cu oarecare neîncredere această glorie zgomotoasă, ce-mi apărea puțin cam snoabă. Dar, în clipa când îi citii cărțile, toate scrupulele îmi pieriră ca prin farmec. Citii zile întregi de-a rândul, cu nesaț ... Și ceea ce descoperii era un om. Nu un scriitor profesionist. Traducerea operei lui îmi deveni o plăcere neasemuită”. Scriitorul olandez i-a tradus o mare parte din opere: Moș Anghel, Codin, Chira Chiralina, Neranțula, Pescuitorul de bureți, Țața Minca și Casa Thüringer.

Închei prin a-l cita pe Dimitris Plakas, care îl omagiază pe scriitor spunând: Grecoromânul Panait Istrati, pauper și autodidact, muncitor manual și practicant al multor meserii, cu neliniști sociale pe care i le dictează originea lui de clasă vagabond și neadaptat, rătăcește în Mediterana pentru a sfârși în Italia”. Căci talentul său de prozator este consacrat odată cu elogiile lui Romain Rolland, care considera că „Istrati are darul stilului narativ, simțul frazei ritmice”, având un talent literar evident „în orice limbă ați scrie, ați fi acceptat, sunteți scriitor”, un veritabil «geniu povestitor», puternic ancorat în realitățile pământului natal.

Lorența Popescu

m-am oprit, în aceste două zile, din extaz. Cu adevărat, cred că nu am văzut niciodată un pământ atât de perfect ideal [expr. aut.], o națiune atât de prosperă, un ținut atât de intim! Când traversam ieri Haga, l-am văzut ca pe cel mai frumos orașel din lume, iar astăzi Schéveningen și plaja sa mă uimesc.” Împărtășeau noutățile despre realizările literare personale în multe dintre scrisorile lor. Panait Istrati îi scrie de la Moscova, le

„cu orice preț” reușim să facem ceva pe acest pământ.” Și de la Geneva, în 14/3/1930: „Te întreb dacă nu poți decide ca Querido sau un alt editor [mare parte din opera lui Panait Istrati a fost publicată la două edituri importante olandeze: Kosmos și N. V. Em. Queridos] să publice în Olanda un text de aproximativ șazeci de pagini mici pe care să îl public la Paris, într-o broșură de lux, cu o ediție de 1200 de exemplare.

rambursa cei 250 de florini amărâți. Vezi dacă poți rezolva această mică afacere!”

De la Brăila, în 13/5/1932, îl anunță că „Acest roman se numește *Casa Thüringer* și va apărea pentru prima dată în această toamnă în "Revue de Paris.," Publicarea romanului în această serioasă revistă pariziană poate fi o garanție pentru Querido) [editorul olandez].”

Din locuința sa aflată în strada Popa Savu, București, îi scria lui de

CĂRȚI RARE DE FACTURĂ JURIDICĂ DIN

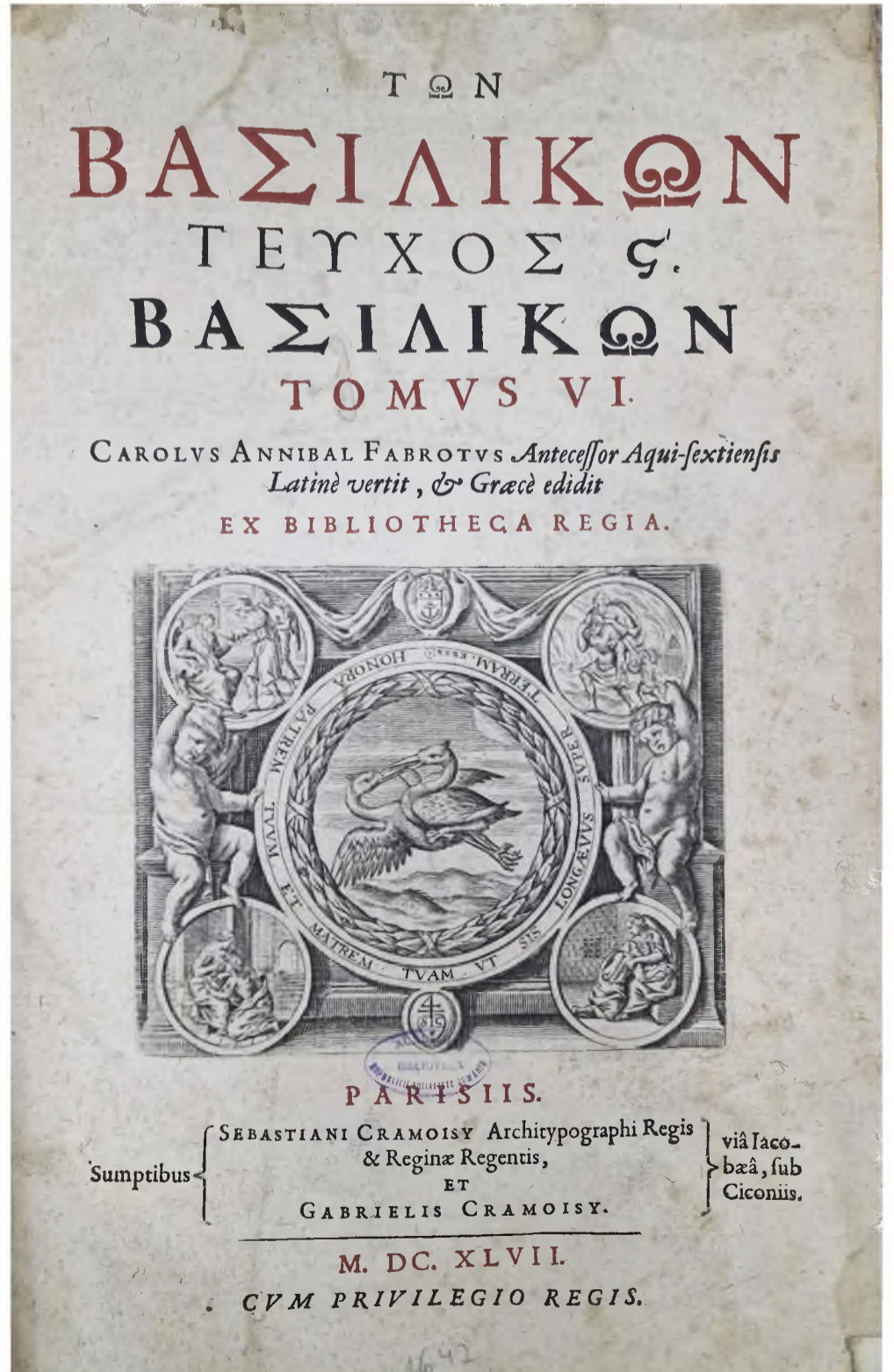
Continuând o temă abordată anterior, în articole din ziarul "Tezaur" din decembrie 2024 și ianuarie 2025, în care stăruiam asupra unor manuscrise și tipărituri românești cu caracter juridic care aparținuseră bibliotecii mitropolitului Iosif Naniescu, unul dintre cei mai importanți donatori ai Bibliotecii Academiei Române, în cele ce urmează ne îndreptăm atenția asupra altor exemple din aceeași sferă de interes și anume ediții ale unor culegeri de legi, în special nomocanoane bizantine, tipărite în Europa Apuseană, în Anglia, Belgia, Elveția, Franța, la renumite edituri ale vremii, în secolele XVI-XVII. Aflate în fondul "Cărți Rare", aceste lucrări, folosite pentru istorie, filologie, pentru studierea dreptului laic și bisericesc, prin conținut, dar și prin forma lor grafică deosebită, aduc o mărturie în plus asupra importanței culturale a donației, subliniind totodată și interesul ierarhului pentru acest gen de lectură.

În acest context, precizăm că legiurile bizantine se împart, ca și conținut, în două mari categorii, care ulterior au fost reproduse în lucrări și chiar publicate în Europa Apuseană, fie separat, fie laolaltă, integral sau fragmentar. Aceste două mari categorii sunt codurile

laice care au în vedere acte imperiale (care preiau principii ale vechiului drept roman civil, de genul "Corpus Juris Civilis") și codurile bisericești (care redau canoanele apostolice, actele sinoadelor ecumenice și locale, canoanele unor Sfinți, eventual însoțite de comentarii ale juriștilor), din îmbinarea celor două categorii rezultând așa-numitele "nomocanoane" (coduri mixte, cu legislație laică și bisericească-canon), nomocanoanele fiind foarte răspândite în tot spațiul fostului Commonwealth bizantin (pentru a prelua sintagma istoricului Dimitri Obolensky) și tipărite în Europa Apuseană. Iosif Naniescu deținea lucrări, sub formă manuscrisă sau tipărită, din toate aceste mari categorii de surse legislative. Dintre piesele donate de Iosif Naniescu, menționăm "Codicis Iustiniani", editat la Anvers (Antverpiae), Belgia, în tipografia lui Christofori Plantini, în 1575 (păstrată la Biblioteca Academiei Române din București sub cota CR III 8967). Tipăritura belgiană, însoțită de frumoase gravuri, cu simbolul editurii (un compas, cu motto-ul cunoscutului editor Plantini "Labore et Constantia", cu sensul de prin "Muncă și Perseverență") și cu

diferite inițiale ornate cu elemente florale și îngeri, redă, în latină, actele juridice ale împăratului Justinian, Edictele, Instituțiile, Novele, la final fiind întocmit și un indice. Traducerea textului avea la bază varianta lui Scrimger, de la mijlocul secolului al XVI-lea, îmbunătățită de Agyleus. Este vorba așadar de "Corpus Juris Civilis", renumita operă inițiată de împăratul Justinian (527-565), redactată de o comisie de juriști conduși de Trebonian, structurată în patru cărți "Codex Iustiniani", "Digesta", "Institutiones" și "Novellae" (primele, în latină, "Novelele", în greacă), lucrare care a avut rolul de a revizui dreptul roman și de a-l adapta secolului al VI-lea. Totodată, opera, care a rămas un reper pentru scrierile juridice bizantine ulterioare, cu marele merit de a fi conservat vechiul drept roman, a avut și o componentă referitoare la viața bisericească, căci, așa cum se subliniază în studiile de specialitate, alături de prevederile laice ale dreptului roman civil, în Codul lui Justinian se regăsesc importante aspecte privitoare la viața bisericească, în condițiile în care, în acea vreme, în Imperiul Bizantin, creștinismul devenise religie

oficială. Alături de actele lui Justinian, ediția din 1575, îngrijită de Ant. Contius și L. Charondas, conținea și acte ale împăratului Leon al VI-lea. Subliniem că și prima ediție a actelor basileului Leon al VI-lea, tipărită împreună cu alte decrete imperiale, aparținuse tot lui Iosif Naniescu, așa cum ne dovedește ștampila de pe foaia de titlu. Ne referim la valoarea carte, editată la mijlocul secolului al XVI-lea, la Geneva, în renumita tipografie a familiei Stephanus, care folosea ca marcă tipografică un măslin și deviza "Noli altum sapere" ("Nu te îngâmfă", preluând un verset biblic). Este vorba tot despre o carte juridică, care conserva dreptul bizantin, anume "Edictele" împăraților Justinian, Justin și Leon, tipărită în 1558 (CR III 27 894) de Henricus II Stephanus, care provenea dintr-o celebră familie de cărțurari, cu preocupări în domeniul editării de carte. Originară din Provence, familia Stephanus a activat o vreme la Paris, mai ales în timpul lui Robert, tatăl lui Henric, dar ulterior s-a mutat la Geneva din motive religioase, manifestând afinități față de mediul protestant. Traducerea textului fusese făcută de Scrimger, cărțurar care s-a bazat,

DONAȚIA MITROPOLITULUI IOSIF NANIESCU

așa cum consideră filologii, pe unul din cele cinci manuscrise care conservau textul. Așadar, cartea donată de Naniescu (care aparținuse anterior, conform ex-librisului care menționa și anul 1724, lui Nicolae Mavrocordat, primul domn fanariot din Moldova și Țara Românească) este importantă prin conținut, prin proveniență, fiind una dintre piesele care au văzut lumina tiparului prin strădania acestei active familii de tipografi, dar mai ales prin vechime, căci este vorba despre ediția princeps care reproduce "Novelele" împăratului Leon al V-lea Înteleptul.

În 1575 fuseseră tipărite la Basel (Basileae), în Elveția, "Ex officina episcopiana", diferite decrete imperiale bizantine, care aveau la bază principii ale dreptului roman, ("Ex Librorum Basilicon"), lucrarea fiind îngrijită de renumitul cărturar Ioan Leunclavius, în greacă și latină, după un manuscris a lui Ioan Sambucus. Din această ediție, Iosif Naniescu deținea două exemplare, pe care le-a donat în 1894 Bibliotecii Academiei (CR III 352 824). Biblioteca Academiei primea, prin bunăvoința lui Iosif Naniescu, în 1894, și o altă carte editată în Elveția, tot la Basel (Coloniae Munatiana), în tipografia lui

Fratrum Cramer, în 1756. Apărută în 2 volume, lucrarea reda, în limba latină: "Corpus Juris Civilis", cu "Institutiones", "Digeste", "Novele" și "Edicte" de la Justinian, Leon și alți basilei. Lucrarea, pe a cărei foaie de titlu regăsim ștampila provenienței, cunoscuse mai multe diortosiri anterioare, făcute de Dionisie Gothofredi, Francisci Modii și Simon van Leeuwen, în secolele XVI-XVII.

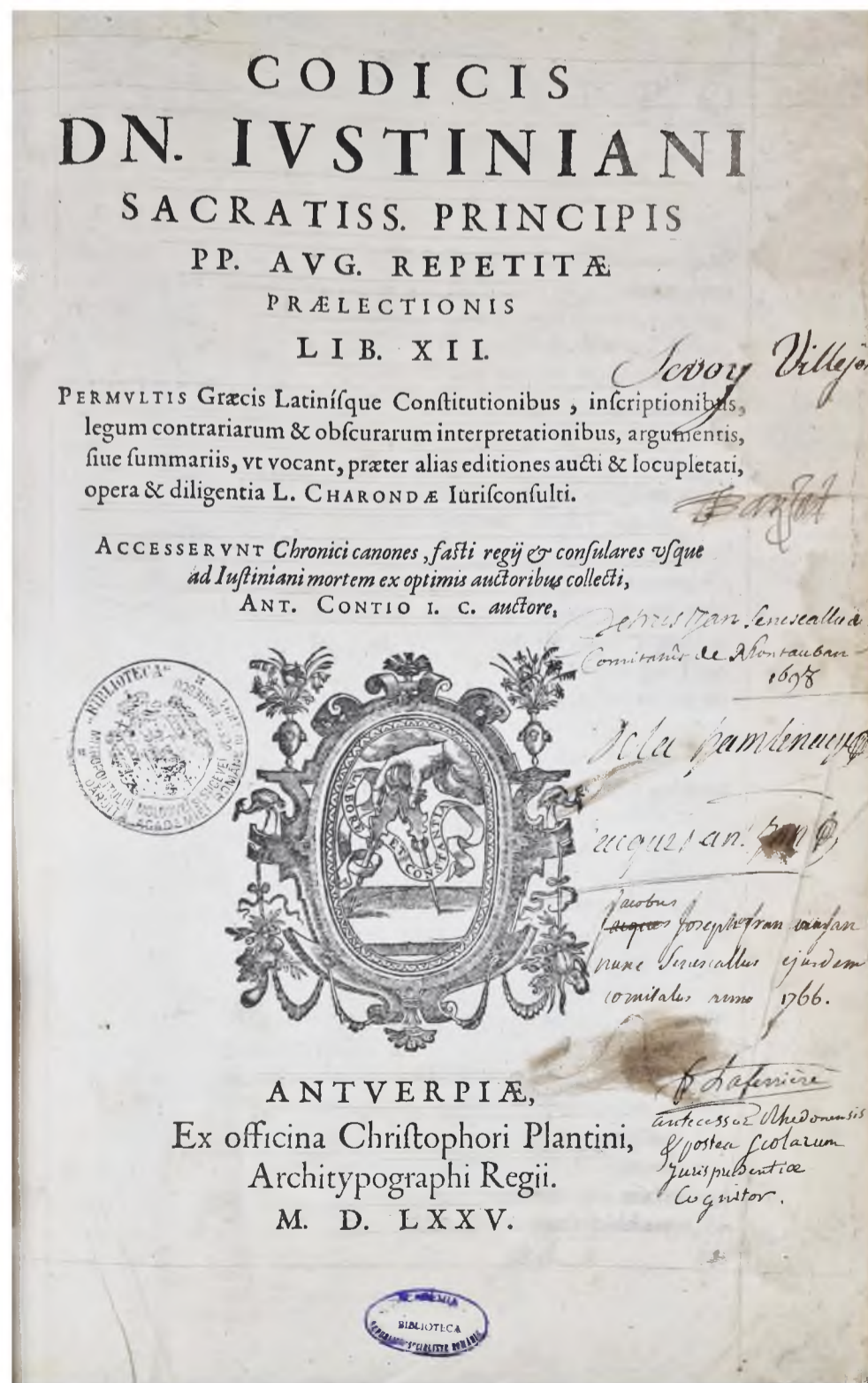
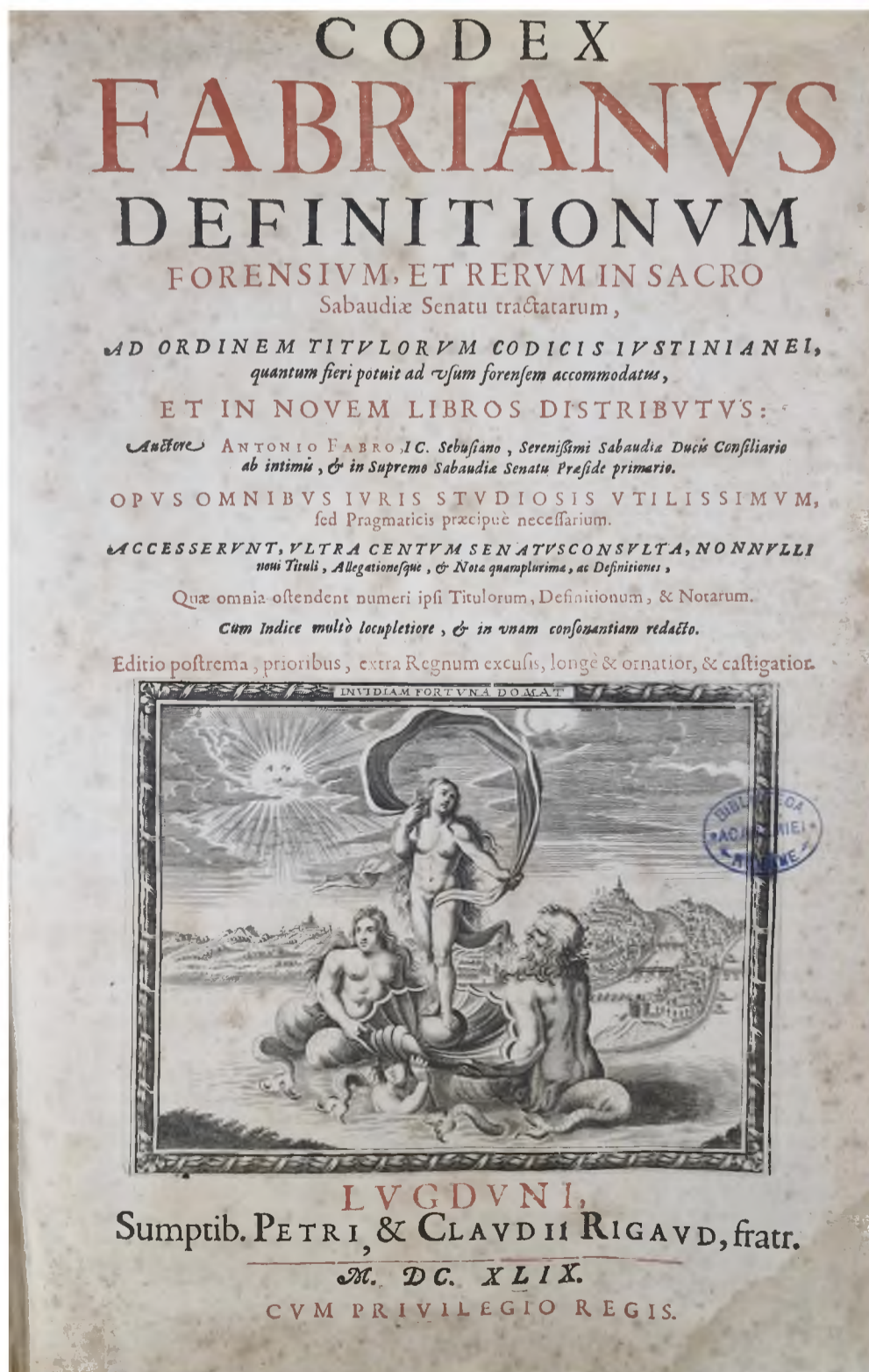
Naniescu a donat și cartea numită "Basilicalele", în ediția apărută în 1647 la Paris (CR III 27 886), tipărită de Sebastian și Gabriel Cramoisy, tipografi care aveau ca deviză a mărcii de imprimerie porunca biblică "Honora patrem tuum et matrem tuam ut sis longaeuus super terram", citatul complet din Sf. Scriptură fiind "Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie ție bine și să trăiești ani mulți pe pământul pe care Domnul Dumnezeu ți-l va da". Cartea, îngrijită de Carolus Annibal Fabrotus, reda, în șapte volume greco-latine, actele împăraților Vasile I Macedoneanul și ale fiului său, Leon al VI-lea Filozoful, adaptând legislația lui Justinian timpului lor, "Basilicalele" fiind considerate, de Jean Anselme Bernard Montreuil, cel mai vast

monument de drept bizantin. De asemenea, Iosif Naniescu avusese și o altă carte editată în Franța, anume "Codex Fabrianus", tipărită în 1649 la Lugduni/Lyon (CR III 126 498), lucrare concepută de juristul Antoine Fabre din Savoia, în secolul al XVI-lea, în mare parte tot pe baza legilor lui Justinian.

Din Anglia, mitropolitul deținea lucrarea "Synodikon sive Pandectae Canonum Apostolorum", editată la Oxford (Oxonii), în 1672, alcătuită, așa cum preciza prof. Ion Marian Croitoru, de teologul anglican Guilielmus/William Beveregius (1637-1708). Ediția (CR IV 32 978), tipărită de Guilielmi Wells, Roberti Scott, după mai multe codice de la Biblioteca Bodleiană, redă canoanele bisericești ale sinoadelor din primele secole, însoțite de explicații. Cartea a apărut în două volume (pe care regăsim ștampila lui Iosif Naniescu) și redă textul pe două coloane paralele, în greacă și latină. În primul volum sunt canoanele sinoadelor ecumenice și a celor locale, iar în al doilea volum sunt editate canoanele Sfinților: Dionisie Areopagitul, Petru al Alexandriei, Grigorie Taumaturgul, Athanasie, Vasile cel Mare, Grigorie, scrierile lui Teofil al Alexandriei,

epistolele canonice ale Sfântului Chiril al Alexandriei, enciclica lui Ghenadie, patriarhul Constantinopolului și a lui Tarasie către papa Adrian al Romei, Sintagma alfabetică a lui Matei Vlastares, etc. Lucrarea de la Oxford este importantă și pentru că editează această renumită lucrare, *Sintagma lui Matei Vlastares*, plasată în cel de-al doilea volum (tradusă după două manuscrise, unul de la Biblioteca Bodleiană, altul al lui Isaac Vossius). Beveregius a tradus doar prefața lui Vlastares, restul fiind traduse de alți savanți de la Oxford, care au cooperat la ediție. Comentarii textelor erau erudiți juriști bizantini din secolul al XIII-lea, precum Ioan Zonaras și Alexios Aristenos, care au avut un rol important în clarificarea legislației bizantine. Cercetarea acestor lucrări ne întărește convingerea că gestul Mitropolitului Iosif Naniescu de a-și dona cărțile Bibliotecii Academiei Române a sporit colecțiile prestigioase instituții de cultură bucureștene nu doar (sau nu în primul rând) sub raport cantitativ, cât mai ales calitativ, căci lucrările dăruite sunt adevărate comori ale patrimoniului național și universal.

Oana Mădălina Popescu

NICHIFOR CRAINIC

În luna decembrie a anului 2023, în volumul II al florilegiului de publicistică ce poartă titlul *Renașterea română*, publicat la Editura Junimea din Iași, se regăsește un text inedit – am spune chiar: un mic studiu – al lui Nichifor Crainic despre Mihai Eminescu, scris în ianuarie 1963, după cum îl datează autorul însuși. Înainte de a expune câteva idei desfășurate de Nichifor Crainic în această lucrare, să-mi fie îngăduit să dau câteva detalii biografice esențiale ale autorului din acea perioadă, precum și o posibilă justificare pentru care studiul amintit a rămas inedit. După cum se știe, îndată cu Armistițiul din 23 august 1944, numele lui Nichifor Crainic a fost interzis în publicațiile și editurile autohtone, iar scriitorul a fost dat în

urmărire de autorități. Aflând acestea – spune el, în *Memoriile sale*: de la Petru Groza, cu care era în bune relații –, s-a retras într-o „priebeie ardeleană” prin diferite sate din Munții Apuseni, unde a poposit la foști studenți care l-au ascuns timp de doi ani și jumătate, până în mai 1947, când s-a predat autorităților. În acest răstimp, Nichifor Crainic a fost condamnat în contumacie în procesul ziaristilor naționaliști, în iunie 1945, la închisoare pe viață și degradare civică timp de 10 ani, fiind totodată, ca fost ministru în cabinetul Mareșalului Antonescu, „deținut cu consemn special”. Îndată cu arestarea sa și cu executarea sentinței din 1945, reconfirmată de noul act de acuzare din 1947, Nichifor Crainic a fost închis la

Văcărești, în mai 1947, iar apoi transferat, după scurt timp, la închisoarea din Aiud, unde a pătimit 15 ani de temniță grea, până în 1962. A fost unul dintre puținii care – spre deosebire de prietenii săi Pamfil Șeicaru, directorului Curentului, și Stelian Popescu, directorul Universului, condamnați în același proces – nu a fugit din țară, atunci când a avut șansa, și a așteptat clipa providențială când, spera el, va fi reintegrat în noua societate românească și reabilitat ca scriitor. Însă biografia și opera lui Crainic nu au luat sfârșit odată cu închisoarea, cum prea adesea pare că vedem în monografiile închinete asupra-i. El avea să mai trăiască un deceniu întreg după ieșirea din închisoare, în 1962, deceniu în care și-a reluat activitatea scriitoricească

și a activat ca publicist – la fel ca înainte de război – la ziarul *Glasul Patriei*, organ al Comitetului Român pentru Repatriere. Nichifor Crainic a fost grațiat de președintele Consiliului de Stat, Gheorghe Gheorghiu-Dej, în aprilie 1962, iar planul celui din urmă – după cum reiese din textul grațierii și din atitudinea ulterioară față de el – era să-l reabiliteze ca scriitor pe Nichifor Crainic în socialism și să-l convingă, în schimb, să-și pună condeiul în slujba propagandei românești pe care o făcea în acea vreme, în scopul desatelizării României de la U. R. S. S., intenție ce s-a materializat odată cu celebra declarație P. M. R. din aprilie 1964. În cazul lui Crainic în particular, Gheorghiu-Dej l-a dat în grija ministrului Afacerilor Interne,

DESPRE MIHAI EMINESCU

SAECULUM VIZUAL

Stelian Spînu
NICHIFOR CRAINIC
 lumini și umbre
 o biografie

Alexandru Drăghici, care l-a asigurat pe scriitor că „va putea scrie și publica precum orice alt scriitor din România”. Având această promisiune din partea oficialităților, îndată cu grațierea și încadrarea sa în redacția Glasului Patriei, în mai 1962, Nichifor Crainic a lucrat neconținut, cu ardoare, visând să-și vadă năzuințele culturale împlinite. Pe lângă „norma” de la Glasul Patriei, care nu se difuza în țară, ci doar în străinătate, scriitorul a întreprins trei mari proiecte pe care le-a pregătit pentru publicare: o culegere de poezii scrise în pușcărie, o ediție de Memorii și florilegiul de publicistică amintit, în cuprinsul căruia a inclus și câteva studii inedite, trimise totuși de el la diverse publicații periodice culturale din țară, dar, din nefericire, apărute abia acum, la peste jumătate de veac de la moartea sa.

Pe lângă geniul de condeier cu care suntem obișnuiți deja în scrierile lui, studiul lui Nichifor Crainic asupra lui Eminescu, din vol. II al Renașterii române, intitulat de el Efemeride peste veac, conține și o interpretare proprie a postumelor sale, atât cât erau cunoscute în clipa aceea. Scriitorul numește versurile

postume ale lui Eminescu „o grămadă de minereu aurifer juxtapus cu metal nobil, turnat în forme pure”. Și justifică această apreciere: „Genialitatea lui Eminescu constă în receptivitatea vulcanică a unui fond ancestral sau individual și în forța excepțională de a-i da expresie maximă. Poetul e conștient de acest adevăr când aplică ideea în ordinea iubirii:

"Căci te iubesc cu ochi păgâni Și plini de suferință

Ce mi-i lăsară din bătrâni Părinții din părinți."

Și totuși, spune Crainic, „e aproape imposibil să demonstrezi care e cel mai frumos dintre versurile lui. Se află în poeziile de dragoste sau în poemele epice? Dacă punem alături pasajul luptei lui Mircea cu Baiazid și pasajul din poema *Călin* cu viziunea fetei de împărat dormind, sunt două tablouri contrare, care te uluiesc cu aceeași putere covârșitoare. Primul e o dezlănțuire vijelioasă a bărbăției, într-o mare și grandioasă onomatopee a războiului, al doilea e o contemplație statică a feminității absolute, întrevăzută printr-un vâl aerian:

"Prin ușoar-nvinețire a subțirelor mătăsurii,"

Acest i repetat, acest i multiplicat, acest infinitiv deschis învinețire, toate sunt sunete chemate de lucrul pe care îl imaginează pentru a ne sensibiliza ideea de străveziu, de aerian”.

Onomatopeea liricii eminesciene se justifică, așadar, prin faptul că „el nu copiază lucrurile din afară, ci le transpune în cuvânt, trăind în însuși miezul lor. Din miezul lor, le transpune în cuvinte. Între sunetele verbale și esența lucrurilor există afinități electice. De aceea, toată poezia lui e onomatopeică și, prin urmare, inimitabilă. Puterea genială a lui Eminescu stă în fuziunea interioară a cuvintelor cu lucrurile create a doua oară prin ele. De aceea, e greu a decide dacă versul epic e mai frumos, sau cel liric. În toate, e aceeași magie onomatopeică”.

A doua interpretare a liricii eminesciene o oferă Crainic în același studiu pentru lirica de dragoste: „Iubirea eminesciană, spune el, e o sublimizare a instinctului vital. În asta stă farmecul ei molipsitor. Iar acest lirism erotic constă, îndeosebi, în sincronismul inextricabil dintre gândire și sentiment, pe care el ni-l comunică de preferință printr-o figură pe care

am putea-o numi paralelismul contrastelor:

"În toată neagra veșnicie

O clipă-n brațe te-am ținut."

În continuare, Crainic dezvoltă: „E contrastul gândit iremediabil dintre ceea ce e veșnic și ceea ce este vremelnic, dintre ceea ce am vrea să dureze permanent, dar știm că va dispărea în curând:

"A noastre inimi își jurau

Credință pe toți vecii

Când pe cărări se scuturau

De floare liliicii."

Și încheie: „Prin fuziunea muzicală a cuvântului cu realitatea cântată, poezia lui Eminescu e o magnifică onomatopee. Am putea zice o eminescianizare a lumii”.

Personal, neavând pregătire literară, nu pot aprecia valoarea științifică pe care le au cele două chei de lectură ale poeziei eminesciene prezente în acest reper critic, însă pot spune că ocultarea prezenței sale, ca și a întregii opere a lui Nichifor Crainic din ultimul său deceniu de viață, este o greșală care trebuia imperativ îndreptată, chiar și la peste jumătate de veac de la săvârșirea din viață a autorului.

Vlad Bilevsky

MEMORIILE CONTEMPORANE ALE UNUI DIPLOMAT

„...Dar și noi le datorăm domnitorilor români sprijinirea generoasă și consolidarea mănăstirilor de la Muntele Athos, în vremuri de restriște. Așa se explică de ce nu există o mănăstire românească printre cele douăzeci de mănăstiri consacrate ale Sfântului Munte – n-au simțit nevoia, câtă vreme toate mănăstirile erau ale lor. Când naționalismele s-au învățat, era deja prea târziu ca ordinea aghioritică să se mai schimbe.” Ambasador Georgios D. Poukamisas (Călătorii în timp și spațiu. Urmând mendrele istoriei, 2011).

Peste un mileniu de relații românoathonite sunt surprinse în cercetările românilor și străinilor de până astăzi, această legătură dovedinduse pentru cultura și spiritualitatea din Țările Române una din cele mai importante realizări după căderea Bizanțului (Emil Turdeanu, Legăturile românești cu mănăstirile Hilandar și Sfântul Pavel de la Muntele Athos, M.O. Imprimeria Națională, București, 1941, p.61).

Țările Române au păstrat legături cu Muntele Athos încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea și până la secularizarea averilor mănăstirești (1864).

Totuși, cultura popoarelor slave era mai apropiată de tendințele cultural-liturgice care circulau în Țările Române, venite prin sârbi și bulgari, deși la confluența filoanelor slave stătea un mare izvor de cultură bizantino-athonită, născându-se astfel civilizația de lungă statornicie a Macedoniei. (André Vaillant, Le problème du slave macédonien, în „Bulletin de la Société de Linguistique de Paris”, XXXIX (1938), p. 195-210). Acapararea grecească s-a manifestat rapid și intens chiar și în rândul oamenilor Bisericii, nu mai puțin de cinci mitropoliți athoniți au venit în Țările Române, lucru benefic mai ales din punct de vedere administrativ. Cel mai vechi patronaj despre care putem spune că a influențat eficient viața monastică a călugărilor aghioriti a fost cel al georgienilor, care au sosit la Athos într-un număr destul de însemnat, încă din 972. Aceștia se așează în comunități monastice pe lângă mănăstirile Marea Lavră și ctitoria lor Ivir, numărul lor diminuându-se abia prin secolul al XV-lea, când regatul georgian decade. (File de memorii diplomatice: Întâlnirea mea cu un profesor georgian la Muntele Athos. Manuscris nepublicat, 2023.; vezi și: Teodor Bodogae, Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos, p. 60-61). Un alt patronaj ce a dominat viața din Muntele Athos a venit din partea sârbilor. Începând din anii 1200 s-a înregistrat un număr în continuă creștere de călugări sârbi sau de

laici candidați la viața monahală, fapt ce a condus la ridicarea maiestuoasei Mănăstiri Hilandar. Bibliotecile acestei vetre monastice încep să fie „inundate” de nenumărate documente cu iscălituri sârbești, de manuscrise și de codice muzicale și istorice, documente pe care le găsim și astăzi (File de memorii diplomatice, ms. personal, inedit: În biblioteca mănăstirii Pantelimon, ms. personal, inedit: În biblioteca mănăstirii Hilandar, Atena, 2023). Din secolele XIII-XV (1224 – 1480) deținem informații despre un alt patronaj, cel al rușilor, lucru care se manifestă mai intens în secolul al

Constantinopol a cerut ca obștea Mănăstirii Pantelimon să fie împărțită în două sau mai multe chinovii, pentru a se evita disensiunile cu poporul rus (Teodor Bodogae, Ajutoarele românești, p.65-67; v. și (File de memorii diplomatice, ms. personal, inedit: În biblioteca mănăstirii Pantelimon și o întâlnire la Athos cu diplomați bulgari, Atena, 2023; Însemnări de prin catastife slave, ms. inedit ș.a.m.). După căderea Bizanțului din 1453, tradiția daniilor către Muntele Athos a fost continuată de un alt „Bizanț”,

politicoumanitare dintre Țările Române și Muntele Athos, întreținute constant și intens de voievozii români, printre care Mihai Viteazul, Sfântul Neagoe Basarab sau Sfântul Constantin Brâncoveanu, și eleimosinele (milosteniile) către mănăstirile în declin din peninsulă, în mod paradoxal, nu au fost observate atât de clar de călătorii și cercetătorii români, cât au fost observate de călătorii străini ruși. Unul dintre aceștia a fost episcopul Porfirie Uspenskiij, un cercetător neobosit al comorilor athonite. În 1892, vorbea despre aportul voievozilor români la ajutorarea Athosului, consemnând următoarele: „Domnii Valahiei și ai Moldovei și boierii lor dădeau mănăstirilor de la Sfântul Munte bani și averi cu venituri în principatele lor, iar pe Athos însăși, făceau, pe socoteala lor, diferite construcții cum și alte binefaceri. Despre toate aceste binefaceri ale lor, eu vorbesc cu plăcere, pentru că niciunul dintre popoarele ortodoxe nu a făcut atâta bine pentru Athos cât au făcut Românii” (Episcop Porfirie Uspenskiij, Istoria Athosului, III, 1, ed. Academiei Rusești de Științe, 1892, p. 334; File de memorii diplomatice: ms. personal inedit, Însemnări de pe hrisoave slave la Mănăstirea Pantelimon din Athos). În urma celor două călătorii ale sale din 1723 și 1745, Vasile de Kiev (Kievskij), un călător rus, vorbește pentru prima dată despre tezaurul românesc de la Muntele Athos, care cuprinde manuscrise, documente istorice, odoare de preț, precum racle purtătoare de moaște, atât de căutate de popoarele creștinortodoxe, și icoane (Călătoriile lui Vasile Grigorovici Barskiij la locurile sfinte din Răsărit de la anul 1723 până la anul 1747, ed. St. Petersburg, 1885-1887). Călătoria călugărului rus Serafim și a profesorului Viktor Grigorovič, expediție de studiu susținute de Universitatea din Odessa, ale cărei rezultate impresionante în informații au fost publicate în 1848, a adus lămuriri extrem de importante și bogate în amănunte despre tezaurul cultural românesc păstrat în mănăstirile athonite. În 1865, cercetătorul bulgar K.T. Dmitriev-Petkovič ajunge la Muntele Athos, acesta fiind urmat de Spiru Haret, care a aprofundat studiile cercetătorului bulgar. Lucrarea acestuia nu este foarte cunoscută în mediul academic. (File de memorii diplomatice, ms. personal, inedit: În biblioteca mănăstirii Pantelimon și o întâlnire la Athos cu diplomați bulgari, Atena, 2023; Spiru Haret, O călătorie la Muntele Athos, extras din „Revista pentru istorie, arheologie și filologie” I (1883), pp. 62 și 66, nr. 1). Călătoriile de cercetare inițiate de Sevastianov, de sârbul Dimitrie Avraamovič în secolul al XIX-lea, de românul Teodor T. Burada în vara anului 1882, de Șt. Nicolaescu în 1914, de bizantinologul Gabriel Millet în 1915 s-au încheiat cu cea a lui Marcu Beza (1933-1935). Aceste călătorii au avut ca rezultat

XVI-lea, din 1509, când țarii ruși oferă ajutoare considerabile lăcașurilor de la Muntele Athos. Cel mai elocvent exemplu este impunătoarea Mănăstire Pantelimonos, ctitoria rusească ajungând să adăpostească peste 200 de călugări, număr pe care nu l-a înregistrat nicicând o altă obște monahală de la Athos. Atât amploarea pelerinajului rusec, neegalat de nicio țară ortodoxă, cât și influența crescândă a autorității rusești asupra întregii comunități athonite, prejudiciau într-un fel supremația administrației grecești care asista la o monopolizare din partea rușilor a întregii activități din arealul athonit. Astfel s-a ajuns la nenumărate neînțelegeri în sânul conducerii Muntelui Athos, mai ales atunci când Patriarhia de

din care au făcut parte timp de cinci secole voievozii români, despre care ne vorbește pe larg Nicolae Iorga (Nicolae Iorga, Bizanț după Bizanț, p. 19 ș.a.m.d.). Acest „Bizanț” s-a numit Țările Române. Astfel s-a perpetuat tradiția bizantină, toate aceste gesturi de milostenie nefiind doar un act de evlavie, ci și unul politic. Numeroase documente istorice și obiecte oferite drept danii stau astăzi mărturie pentru importanța sprijinului acordat de domnitorii români Sfântul Neagoe Basarab, Radu cel Mare, Sfântul Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Mihai Viteazul, Sfântul Constantin Brâncoveanu, sprijin ce a contribuit într-o măsură covârșitoare la continuitatea vieții monastice în acest bastion al ortodoxiei. Legăturile

ROMÂN DESPRE MUNTELE ATHOS...

centralizarea cercetărilor legate de tezaurul documentar românesc existent la Muntele Athos prin realizarea de cataloage, instrumente de lucru absolut indispensabile în domeniul ca istoria, filologia, paleografia și codicologia. În 1865, Petkovič a vizitat toate cele douăzeci de mănăstiri athonite, începând cu Esfigmenu. A reușit să pătrundă și în bibliotecile acestora, descoperind un număr important de codexuri românești și slavonești, care fie proveneau din Țările Române, fie erau scrise de călugări români chiar la Muntele Athos. (File de memorii diplomatice: În biblioteca mănăstirii Pantelimon și o întâlnire la Athos cu diplomați bulgari, Atena, 2023, ms. pers. inedit; Spuru Haret, O călătorie la Muntele Athos, extras din „Revista pentru istorie, arheologie și filologie” I (1883), p. 11). În biblioteca Esfigmenu se află o evanghelie manuscrisă, în folio, pe pergament „dăruită de un oarecare Chirica, pentru sănătatea lui și a părinților lui, mănăstirii Sfântul Petru și Pavel din târgul Sucevii din Moldova”. Pe filele de început ale acestui codex găsim și însemnarea donatorului evangheliei alături de anul 1551, citit de Petkovič (și mai nou de mine File de memorii diplomatice: În biblioteca mănăstirii Pantelimon și o întâlnire la Athos cu diplomați bulgari, Atena, 2023, ms. pers. inedit). La Mănăstirea Kareia, Petkovič descoperă un minei dăruit de jupâneasa Anca, fiica banului Udriște de Mărgineni și soția lui Filip mare armaș, în anul 1588. Ivrul este cea de a patra mănăstire athonită care ca ctitori ai săi îi are pe Mihai Voievod și fiul său Radul, a căror chipuri se află pictate în biserică, pe perete, în partea dreaptă la intrare (File de memorii diplomatice, ms. personal inedit). La Mănăstirea Kareia, Petkovič descoperă un minei dăruit de jupâneasa Anca, fiica banului Udriște de Mărgineni și soția lui Filip mare armaș, în anul 1588. În 1660, arheologul rus N.P. Kondakov găsește în biblioteca acestei mănăstiri o psaltire greacă scrisă în Moldova. Biblioteca Mănăstirii Hilandar deține și ea o psaltire grecească, descoperită ulterior, în secolul al XIX (1896) de Sava Chilandarec și revăzută de mine în cadrul unei întâlniri diplomatice cu diplomați bulgari pelerini la Muntele Athos. Însemnarea în limba slavonă din această psaltire ne spune următoarele: „Această psaltire a dat-o popa Ieremia din Iași întru pomenirea sa și întru pomenirea tatălui său popa Ioan și a maicei sale Paraschiva în mănăstirea Caracal din Sfântul Munte în mâinile ieromonahului Eftimie” (File de memorii diplomatice, ms. personal inedit). Cercetările personale în biblioteca Mănăstirii athonite Sfântul Pavel au început în primăvara anului 2018 când în funcția de cercetător al Bibliotecii Academiei Române și la propunerea cercetătorului român Florin Marinescu, am primit aprobarea statului elen a de a

studia colecția de 92 de manuscrise românești existentă acolo. După finalizarea catalogului în anul 2021, am revenit la Athos de data aceasta ca diplomat român în funcția de consul al Ambasadei României la Atena în anul 2023. Departe de vuietul metropolei elene și de preocupările consulare care parcă nu-și aveau conținuturi nici măcar în zilele libere de odihnă, am revenit cu adâncă emoție (mai întâi singur și mai apoi în cadrul unei întâlniri neoficiale cu diplomați bulgari) în biblioteca istorică a Mănăstirii Athonite Pavel când am reușit în

schitului românesc „Sfântul Dimitrie” Lacu. Printre acestea, se numără aproximativ 50 de codexuri cu conținut muzical, iar restul au diferite subiecte, chiar și sub formă de Miscelaneu. Manuscrisele muzicale care aparțin perioadei secolelor XVII-XX (în notație cucuzeliană și hrisantică) sunt redactate fie la Athos, fie au ajuns acolo prin laici, preoți și călugări veniți în pelerinaj sau stabiliți definitiv. Manuscrisele se înscriu în diferite tipuri de culegere (Doxastar, Antologhion, Irmologhion, Stihirar) cuprinzând un repertoriu variat de

3. Ms.rom. 6 / Sfântul Pavel 487. Sec. XX (început) Hârtie.; 20,5x14,5 și 22x17 cm. Fol. [1 – 89 + 29 +5]. ANTOLOGIE de CÂNTĂRI BISERICESTI, Notație nouă;
4. Ms.rom.12 / Sfântul Pavel 315. Sec. XIX (sfârșit 1885) Hârtie.; 16,5x12,5 cm. Fol. 38. Rânduri duble 9. ENGOLPION MUZICAL, Notație nouă. Fără paginație a bibliotecii mănăstirii deținătoare, ci doar a copistului. La incipit o șampilă dreptunghiulară în tuș albastru a „Mănăstirii Sfântul Pavel, Muntele Athos”;
5. Ms.rom.20 / Sfântul Pavel 206.

cele câteva zile de ședere să reordonez manuscrisele selectate separat încă din anii petrecuți acolo ca cercetător. Totodată, i-am revăzut pe părinții mănăstirii, vrednici rugători ai sfintei chinovii, pe părintele bibliotecar dar și pe alții, cu toții bucuroși de oaspetele care de data aceasta era un proaspăt diplomat român și prieten vechi deal sfinților lor. Biblioteca mănăstirii „Sfântul Pavel” deține peste 12.000 de cărți tipărite și peste 500 de manuscrise deosebit de valoroase, o parte dintre acestea fiind scrise pe pergament. Manuscrisele românești, 92 la număr, copiate la Muntele Athos sau ajunse acolo din România de-a lungul mai multor veacuri prin monahi, sunt provenite din colecția de manuscrise a

cântări semnate de compozitori, precum Petru Peloponisiu, Iacov Protopsaltul, Hurmuzie Hartofilaxul, Petru Vizantie, Daniil Protopsaltul, Grigorios Lampadarie ș.a.m.d. În continuare și la finalul acestui articol enumerăm câteva manuscrise athonite necunoscute încă publicului din mediul academic, cum ar fi:
1. Ms.rom. 3 / Sfântul Pavel 506. Sec. XX (1908).; hârtie. 20 x 15cm. fol. [280]. Rânduri dublate 11. DOXASTAR IACOV – HURMUZIE HARTOFILAX, Notație nouă;
2. Ms.rom.4 / Sfântul Pavel 507. Sec. XIX (1884) hârtie.; 21 x 14,5 cm. fol. [302 + 2 albe la început și o filă la sfârșit]. Rânduri duble 11. ANTOLOGIE de CÂNTĂRI BISERICESTI, Notație nouă;

Sec. XIX. Hârtie. 20,5x15cm. Fol.91. Rânduri duble 8.9. STIHIRAR. Paginație parțială de copist în colțul din stânga sus al filei. A doua numerotare este modernă în tuș albastru. Șampilă dreptunghiulară în tuș albastru (fol.1r) a Mănăstirii deținătoare;
6. Ms.rom.21 / Sfântul Pavel 252. Sec. XIX (aprox. 1835-40). Hârtie. 20,5x14,7 cm. Fol. 199 A' B' + a' b'. Rânduri duble
15. ANTOLOGIE. Notație nouă. Fără numerotare a bibliotecii deținătoare, ci doar a copistului a câte 41 de caiete formate din patru file până la filele 327 – 328. La începutul codicelui și pe ultima pagină, șampile dreptunghiulare în tuș albastru aparținând Mănăstirii deținătoare.

Ion-Andrei Țârlescu

IN MEMORIAM DORA MEZDREA

La 10 februarie a. c. s-a săvârșit din viață cercetătoarea și editoarea Dora (n. Dorina) Mezdrea, cea mai împătimită specialistă de Nae Ionescu de la noi. Născută la 2 august 1956, în orașul Panciu, din județul Vrancea, Dora Mezdrea urmează studiile gimnaziale și liceale în orașul natal, după care se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din București, absolvită în 1982, cu o teză despre metodele muzicale în opera lui Thomas Mann. După încheierea studiilor universitare, primește repartiție în Reviga, județul Ialomița, ca profesor de Limba și literatura română. După 1990, devine redactor principal la ziarul „Dreptatea” și începe colaborarea la publicații precum: „Dilema”, „Viața Românească”,

„Manuscriptum”, „Literatorul” etc. În fine, după câțiva ani tumultuoși, în care nu a avut loc de muncă ori a lucrat în afara specialității sale (la I. T. B., de pildă...), devine cercetător la Muzeul Național al Literaturii Române, unde lucrează până la sfârșitul vieții. A urmat specializări ulterioare în filosofie și teologie ortodoxă. Odată cu scoaterea lui Nae Ionescu de pe lista autorilor interziși, se alătură, din 1996, mai vârstnicilor editori Dan Zamfirescu și Marin Diaconu pentru editarea operei integrale a lui Nae Ionescu. Primele ediții ale Dorei Mezdrea au apărut la Editura Anastasia, unde au fost tipărite cursurile: Problema mântuirii în „Faust” al lui Goethe și Teoria cunoașterii, de 167 p., respectiv 324 p. În același an, la editura condusă de Sorin Dumitrescu va continua cu tipărirea ediției Posibilitățile filosofiei creștine a lui Mircea Vulcănescu. Anul următor, Dora Mezdrea încheie colaborarea cu Editura Anastasia și tipărește, în două volume, de 423 p. și 231 p., Corespondența de dragoste a lui Nae Ionescu. Se va alătura, apoi, lui Marin Diaconu în travaliul editării lui Nae Ionescu, tipărind, în colaborare, la Editura Eminescu, în 1997, cursurile: Curs de istorie a logicii, 245 p., Curs de logică matematică, 265 p. și Curs de logică generală, 230 p. Eforturile editării lui Nae Ionescu se vor concentra pe un singur fir din 1999, când, alături de Marin Diaconu, deschide seria de Opere ale lui Nae Ionescu, cu vol. VI: Publicistică, 1. 1919 – 1923, tipărit la Editura Crater. Începând cu această apariție editorială, aproape în fiecare an se va tipări câte un volum de Opere ale lui Nae Ionescu, până în 2021, la încheierea seriei. După 22 de ani de strădanie, această serie de Opere a fost încheiată cu volumele XVI și XVII, de corespondență, în 2021. Tot restul seriei, totodată, a fost reluat în 2017, într-o ediție a II-a, revizuită,

iar la ora actuală, toate volumele de Opere ale lui Nae Ionescu se pot găsi pe rafturile Editurii Muzeului Literaturii Române.

Travaliul Dorei Mezdrea în „chestiunea Nae” nu se va opri la editarea Operelor sale. Punând în joc cunoștințe vaste și peste un deceniu de cercetare naeionesciană, între 2001 și 2005 publică, în patru volume masive, de peste 600 p. fiecare, lucrarea Nae Ionescu. Biografia (Vol. I: [București]: Editura Universal Dalsi, 2001, 470 pag.; Vol. II: [București]: Editura Acvila, 2002, 617 p.; Vol. III: Editura Istros, 2003, 565 pag; Vol. IV. ibidem, 2005, 652 pag.) Un deceniu mai târziu, după avansarea semnificativă a editării Operelor lui Nae Ionescu, va reveni asupra acestei cărți de autor și va tipări o ediție a II-a, revizuită și adăugită, în două volume, în 2015, la Editura Muzeul Literaturii Române. După tipărirea Biografiei... în patru volume, în 2007 publică și o Biobibliografie Nae Ionescu, în Brăila, la Editura Istros. În timpul documentării pentru aceste volume, Dora Mezdrea a întocmit, prin cercetare și achiziții proprii, Fondul documentar „Nae Ionescu”, aflat la Serviciul Manuscrise, Carte Rară al Bibliotecii Academiei Române. Pasiunea Dorei Mezdrea pentru Nae Ionescu nu se va opri exclusiv la opera sa, ci și a discipolilor săi. Printre aceștia, cele mai însemnate contribuții le-a avut în editarea operei lui Vasile Băncilă și Dumitru Cristian Amzăr.

În cazul celui dintâi, a donat întreaga sa arhivă Muzeului Național al Literaturii Române și a întocmit, în 2007, un Catalog științific Vasile Băncilă (pentru uz intern). Totodată, a realizat în întregime numărul monografic al revistei „Manuscriptum”, an XXIX, nr. 3-4 (112-113), 1998, 312 p. (Număr special: Vasile Băncilă), unde a alcătuit structura monografică a revistei, a reconstituit sistemul de

filosofie pe baza materialelor din arhivă, a selectat și îngrijit documente, introduceri, note, ilustrare grafică). Concomitent cu editarea Operelor lui Nae Ionescu, deschide, în 2003, ediția de Opere ale lui Vasile Băncilă, cu vol. I: Scrieri inedite din tinerețe (1920 – 1923), la Editura Istros, din Brăila. Această ediție de Opere va fi chiar mai lungă decât a lui Nae Ionescu, editoarea încheind-o, în 2022, cu volumul XVIII, cu mențiunea că, din nefericire, nu a fost finalizată, Băncilă având încă suficiente texte inedite ce nu au fost cuprinse în ediția de Opere. Dintre acestea, cu câteva zile înainte de trecerea editoarei la cele veșnice, a fost tipărit, sub îngrijirea sa, Jurnalul lui Vasile Băncilă dintre 1937 și 1941, la Editura Muzeul Literaturii Române. Editoarea semnaleză în Nota asupra ediției și jurnalul dintre 1954 – 1961 al lui Vasile Băncilă, intitulat Carnețele cu dinamită, precum și notații din 1967 și un scurt jurnal intitulat Sub ocupație comunistă, din 1972 – 1973, care-și așteaptă încă editorul. Dintre toate contribuțiile lui Vasile Băncilă, cea mai interesantă din punct de vedere filosofic este încercarea sa de a crea un sistem de filosofie (intitulat chiar astfel), care-și așteaptă încă exegetul și care ar trebui măcar amintit în lucrările ce tratează istoria filosofiei românești.

Pentru al doilea discipol al lui Nae Ionescu pe care l-am amintit, Dumitru Cristian Amzăr, Dora Mezdrea a fost cea care a recuperat arhiva sa de la Wiesbaden, unde a trăit scriitorul. Prin mijlocirea unuia din fiii săi, Dinu Amzăr, a adus întreaga arhivă în țară și o bună parte a acesteia a fost donată Arhivelor Naționale, pentru alcătuirea unui fond care să-i poarte numele.

A cercetat această arhivă și a grupat disciplinar scrierile acestuia, din care a editat, în paralel cu edițiile de Opere ale lui Nae Ionescu și Vasile Băncilă, 15 volume de autor, publicate între 2005 – 2025. Ultima dintre aceste ediții este Corespondența exilului, în trei volume, ordonată alfabetic, de peste 400 p. fiecare, tipărită la Editura Muzeul Literaturii Române. Ca o cupolă ce acoperă anii săi de cercetare a arhivei lui D. C. Amzăr, în luna februarie a. c. a tipărit, la Editura Eikon, cartea D. C. Amzăr. Monografie, de 600 p. În anii din urmă, la Editura Muzeul Literaturii Române, a mai editat următoarele lucrări ale lui D. C. Amzăr: Filosofia românească nemarxistă (2020, 416 p.), Teologia (2023, 344 p.), Filosofia politică și geopolitică (2023, 343 p.) etc.

Toate lucrările editate de Dora Mezdrea, fie că sunt publicate independent ori în ediții de Opere, sunt însoțite de studii introductive, note și comentarii critice, precum și indici.

Pe lângă editarea operelor lui Nae Ionescu, Vasile Băncilă și Dumitru Cristian Amzăr, Dora Mezdrea a mai editat, în 2023, jurnalul dintre 1932– 1943 a gen. Dr. Vasile Panaitescu, cumnatul lui Nae Ionescu, la Editura Muzeul

Literaturii Române, precum și, separat, corespondența lui Vasile Băncilă cu Lucian Blaga, în 2001, la Editura Istros.

În fine, un ultim aspect al cercetărilor Dorei Mezdrea este legat de Arhiva C. N. S. A. S., unde a fost cercetător acreditat. La fel ca întotdeauna, subiectul principal al cercetărilor sale a fost, și de această dată, Nae Ionescu, cu dosarul căruia a deschis, în 2008, colecția „Nae Ionescu și discipolii săi în arhiva Securității”, la Editura Mica Valahie, din București. Între 2008 – 2022 au mai apărut volume, în această serie, cu selecții din documente ce priveau pe: Mircea Eliade (Editura Mica Valahie, 2008, 314 p.), Octav Onicescu (Editura Muzeul Literaturii Române, 2009, 360 p.), Constantin Noica (3 volume, între 2009 – 2010, publicate la Editura Humanitas și Editura Muzeul Literaturii Române, 507 p. + 364 p. + 439 p.), Mircea Vulcănescu (Editura Eikon, 2013, 795 p.), Petru Manoliu (Editura Muzeul Literaturii Române, 2015, 533 p.), Paul Sterian (Editura Muzeul Literaturii Române, 2016, 332 p.) și Axente Sever Popovici (Editura Muzeul Literaturii Române, 2022, 376 p.).

Cercetător neobosit, Dora Mezdrea avea în plan și editarea jurnalului lui Constantin Floru, precum și completarea seriei de volume Constantin Noica în arhiva Securității, din care a apucat să publice numai 2 000 de pagini din cele 10 000 pe care le-a fotocopiât. Odată cu săvârșirea din viață a Dorei Mezdrea, cultura română trebuie să-și ia rămas bun de la ultimul editor al lui Nae Ionescu ce mai era printre noi. Fie ca memoria ei să fie eternă, dimpreună cu cărțile sale, iar moștenirea sa culturală valorificată așa cum merită.

Dumnezeu s-o ierte!

În numărul din decembrie 2022 al ziarului TEZAU, în cadrul articolului *N. Iorga - Periplul manuscriselor ...* au fost preluate pasaje din lucrarea dlui Olariu N. Nicolae Tiberiu - *Periplul valorilor bibliofile din Mănăstirea Nemț predate Bibliotecii Academiei Române - fără a se menționa sursa. Ne cerem scuze pentru cele întâmplate.*

TEZAU Foaie a
Bibliotecii Academiei Române.
Calea Victoriei Nr. 125,
Sector 1, București
COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef:
Petre Mihai Băcanu
Redactori:
Gabriela Dumitrescu,
Lorența Popescu,
Oana Lucia Dimitriu,
Luminița Kövari,
Carmen Albu
Tehnoredactare/Prezentare grafică:
Hașegan Ștefan Dumitru
Gabriela Dumitrescu

Tezaur (București)
ISSN 2784 062X ISSN-L 2784 - 062X